
VERBINDEN VERSTERKEN VERNIEUWEN

Coalitieakkoord GroenLinks, PvdA, ChristenUnie, VVD, CDA en D66 2019 - 2023

GROENLINKS

**Christen
Unie**

PvdA

20 MEI 2019
PROVINCIE GRONINGEN

Inhoud

1 Groningen verbindt	4
1.1 Inleiding	4
1.2 Werken aan draagvlak.....	4
1.2.1 Doel.....	4
1.2.2 Rol van de provincie	5
1.2.3 Wat gaan wij doen.....	5
1.3 Samenwerking met gemeenten en andere overheden.....	5
1.3.1 Doel.....	5
1.3.2 Rol van de provincie	5
1.3.2 Wat gaan wij doen.....	5
1.4 Lerende organisatie.....	6
1.4.1 Doel.....	6
1.4.2 Wat gaan wij doen.....	6
2 Groningen veilig	8
2.1 Inleiding.....	8
2.2 Gevolgen gaswinning.....	8
2.2.1 Doel.....	8
2.2.2 Rol provincie	8
2.2.3 Wat gaan wij doen.....	8
2.2.4 Ondergrond	9
2.3 Milieu.....	9
2.4 Nationaal Programma Groningen	9
2.5 Klimaatadaptatie	10
3 Groningen duurzaam	11
3.1 Inleiding/ Doel	11
3.2 Rol provincie.....	11
3.3 Energiebesparing.....	12
3.4 Energieproductie en de ruimtelijke context van duurzame productie	12
3.5 Duurzame mobiliteit.....	14
4 Groningen werkt	16
4.1 Doel	16
4.2 Rol provincie.....	16
4.3 Werkgelegenheid en arbeidsmarkt.....	16
4.3.1 Inleiding	16
4.3.2 Kansrijke sectoren	16
4.3.3 Chemisch cluster.....	16
4.3.4 Deelname aan de arbeidsmarkt	17

4.4 Regelingen en fondsen, het Rijk en Europa.....	17
4.5 Internationale samenwerking	17
4.6 Recreatie en toerisme	17
4.7 Bereikbaarheid van Groningen.....	18
4.7.1 Groningen Airport Eelde.....	18
4.7.2 Interregionale verbindingen	18
5 Groningen doet mee	19
5.1 Inleiding	19
5.2 Doel	19
5.3 Leefbaarheid.....	19
5.4 Zorg.....	19
5.5 Welzijn, sport en bewegen.....	20
5.6 Cultuur.....	20
5.7 Bereikbaarheid	21
5.8 Wonen	21
6 Groningen groeit	23
6.1 Landbouw en visserij	23
6.1.1 Inleiding	23
6.1.2 Rol provincie	23
6.1.3 Wat gaan wij doen.....	23
6.1.4 Visserij	24
6.2 Natuur, Landschap en Wadden	24
6.2.1 Inleiding	24
6.2.2 Doel.....	24
6.2.3 Wat gaan wij doen.....	24
6.2.4 Wadden en Eems-Dollard	25
7 Financiën	26
BIJLAGE 1 Tabel Bestedingsvoorstellen en dekking	28
BIJLAGE 2 Portefeuilleverdeling	29

1 Groningen verbindt

1.1 Inleiding

De provincie Groningen kent veel betrokken en actieve inwoners, die stevig bijdragen aan hun eigen woon- en leefomgeving. Dat is iets om te koesteren. Wij zetten ons actief in om het draagvlak voor overheidsbeleid, van welk bestuursniveau dan ook, te verbeteren. In een veranderende wereld werkt de overheid steeds meer samen met inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties, die rekenen op een overheid die transparant, betrouwbaar en rolbewust is.. De komende collegeperiode vraagt om die reden om een bestuursstijl die gericht is op het herstellen van vertrouwen en het verbinden van mensen en organisaties, met oog voor de menselijke maat. Tegelijkertijd vraagt dit om bewustzijn van een eigen krachtige rol. Dit zegt iets over de wijze waarop wij zelf acteren, waarop wij onze organisatie inrichten en hoe wij ons als provinciebestuur verhouden tot andere bestuurslagen.

1.2 Werken aan draagvlak

1.2.1 Doel

De verhouding tussen inwoners, overheid en markt verandert en onze rol als provincie daarmee ook. Wij pakken de opgaven gezamenlijk aan met begrip voor elkaars positie en verantwoordelijkheid.

Gemeenten worden groter, burgers nemen vaker zelf het initiatief en de openbare ruimte staat onder druk door de verschillende -en soms tegenstrijdige- wensen en ontwikkelingen. Daarnaast heeft de provincie de komende jaren de taak een aantal grote maatschappelijke opgaven samen met maatschappelijke partners vorm te geven en elkaars verantwoordelijkheid daarin te beschrijven. Deze ontwikkelingen vragen om heldere keuzes, duidelijke doelen en optimale samenwerking op alle niveaus. De veranderende samenleving heeft een andere bestuursstijl nodig. Een stijl die uitnodigt om zaken samen aan te pakken, die vraagt om eenheid en duidelijkheid. Een stijl die alle krachten bundelt. Een open houding die de kennis en kunde van de verschillende geledingen in de samenleving bij de opgaven betreft. Die actief op zoek gaat naar draagvlak voor beleid.

Draagvlak gaat over het begrijpen van keuzes zoals die door de politiek worden gemaakt. Draagvlak gaat over de mogelijkheid om bij te sturen in de uitvoering als daarmee de doelen die de politiek heeft gesteld ook kunnen worden gerealiseerd. Over alternatieven mogen aandragen. Draagvlak gaat over vertrouwen winnen en wantrouwen wegnemen. Over verwachtingen die je als overheid wekt en die je wel of niet nakomt. Over eerlijk zijn, ook als de boodschap niet leuk is. Draagvlak gaat over een open houding en een open geest. Over luisteren en daadwerkelijk zoeken naar oplossingen voor de problemen die aangedragen worden of kansen die kunnen worden verwezenlijkt.

Hoe je daar komt, dat is elke keer weer anders. Elk proces, elke opgave vraagt een andere werkwijze. Maatwerk is elke keer nodig. Niet elk proces vraagt om dezelfde aanpak en niet alle inwoners willen even actief betrokken worden. Dit betekent dat wij aan de start van een (beleids)proces of traject de verschillende doelen, rollen en verwachtingen duidelijk willen hebben. Maar ook dat wij nadrukkelijk op zoek gaan naar diegene die de weg naar inspraak en de provincie niet vanzelf vinden. Dat vraagt om nieuwe vormen van inspraak. Nieuwe vormen van besluitvorming en een andere rol van de overheid. Een provincie die samen met inwoners, gemeenten, organisaties en bedrijven tot keuzes komt. Waarbij wij als politiek duidelijk aangeven wat wij willen, maar in gezamenlijkheid op zoek gaan naar hoe wij dat willen realiseren. Transparant zijn over het waarom wij iets willen, over de noodzaak en over de risico's is daarbij essentieel. Alleen door middel van eerlijke communicatie en een gelijkwaardige informatiepositie komen wij samen tot eerlijke keuzes. Daarbij spelen open data een belangrijke rol.

1.2.2 Rol van de provincie

Per opgave geven wij helder richting in wat de kaders zijn van het op te stellen beleid. Richting in doelen, beleidskeuzes, financiën en bijvoorbeeld ruimtebeslag. Afhankelijk van de opgaven doen wij dit samen met gemeenten en/of het Rijk waardoor voor de burger één overheid ontstaat.

1.2.3 Wat gaan wij doen

Wij investeren in innovatie van de dialoog tussen overheid, maatschappelijke partners en inwoners. Wij delen kennis, wisselen ideeën uit en gaan het gesprek aan. Door voorafgaand aan elke nieuwe beleidscyclus voor een meerjarenprogramma na te denken over de manier waarop inwoners, organisaties en gemeenten in dat geval betrokken worden, willen wij meer en andere groepen betrekken bij het maken van beleid. Hierbij is expliciet aandacht voor die groepen die niet vanzelf mee praten en meedoen, zoals jongeren. Wij maken gebruik van instrumenten zoals bijvoorbeeld burgerpanels, enquêtes en het concept 'right to challenge' dat inwoners en dorps- en buurtinitiatieven uitdaagt om publieke taken over te nemen.

Betrouwbare en eerlijke informatie is essentieel om het goede gesprek te kunnen voeren, essentieel voor het maken van beleid en noodzakelijk om goed te kunnen sturen. Wij kijken intern hoe wij het gebruik van data kunnen verbeteren. Door middel van openbaar beschikbaar stellen van informatie (open data) en de Staat van Groningen zorgen wij ervoor dat de in het provinciehuis beschikbare kennis voor iedereen beschikbaar en toegankelijk is en sprake is van een gelijkwaardige informatiepositie. Daarnaast werken wij samen met kennis- en onderwijsinstellingen om te kijken hoe wij deze informatie nog beter kunnen ontsluiten op een veilige en toegankelijke manier.

Ook bevorderen wij het integrale werken door het introduceren van gebiedsgedeputeerden. Zo heeft ieder gebied altijd een eigen aanspreekpunt binnen het college.

1.3 Samenwerking met gemeenten en andere overheden

1.3.1 Doel

Als provincie willen wij rolbewust zijn, ook als het gaat om onze relatie met de Groninger gemeenten. Wij willen invulling geven aan de nieuwe verhouding die na de verschillende herindelingen ontstaat en willen dit nadrukkelijk samen met gemeenten doen. Decentraal wat kan, centraal wat moet. Tegelijkertijd heeft de provincie soms mogelijkheden en instrumenten die het werk van gemeenten kunnen vergemakkelijken. De grote opgaven waar wij als Nederland voor staan, zijn voor alle overheidslagen te groot om alleen aan te pakken. Wij zullen dus moeten samenwerken. De provincie wil daarbij gelijkwaardig partner zijn en in gezamenlijkheid, samen met de andere overheidslagen (gemeenten, Rijk en waterschappen), kijken naar hoe wij de opgaven waarvoor wij staan het beste kunnen oppakken. Hier willen wij de komende jaren flink in investeren, met als uitgangspunt dat het gaat om wat ons verbindt, niet wat ons verdeelt.

1.3.2 Rol van de provincie

Als middenbestuur is de provincie bij uitstek de partij die gemeenten en Rijk kan verbinden. De provincie bundelt krachten en denkt mee in het zoeken naar oplossingen, ook als zij niet de uitvoerder is van het gezamenlijk opgestelde beleid.

1.3.2 Wat gaan wij doen

We onderzoeken op welke vlakken wij de krachten kunnen bundelen, bijvoorbeeld door netwerkpoules te maken van medewerkers uit gemeentelijke organisaties en de provinciale organisatie, om zo kennisuitwisseling en integraal werken te bevorderen.

De conclusies inzake de bestuurskracht uit het rapport Grenzeloos Gunnen zijn voor ons nog steeds leidend. Samen met gemeenten willen wij kijken hoe het beste om kan worden gegaan met het verschil in grootte en bestuurskracht van de verschillende gemeenten in de provincie en toewerken naar een nieuw evenwicht. Wij zullen daarbij nadrukkelijk wijzen op de kansen die er zijn voor goed bestuur op lange termijn.

Door de samenwerking actief op te zoeken ontstaan kansen in de samenleving. De kader stellende en controlerende rol van de Staten kan hiermee meer onder druk komen te staan. Indien de kader stellende rol wordt gedeeld met die van de verschillende gemeenteraden in de provincie, is het onduidelijk waar het democratisch primaat ligt. Ondersteunt door de griffie gaan wij als Staten en college in de komende periode kijken naar wat dit betekent voor de rol van de Staten en de positie die de provincie als gevolg daarvan inneemt.

Den Haag en Brussel lijken ver, maar liggen feitelijk om de hoek. Daar worden voor Groningen belangrijke besluiten genomen en de keuzes die daar worden gemaakt zijn van groot belang voor de kansen en mogelijkheden die Groningen heeft om zich te ontwikkelen. Wij werken aan een actieve lobby van ambtenaren en bestuurders die geregeld hun gezicht daar laten zien en het verhaal en de mogelijkheden van Groningen onder de aandacht brengen.

De herijking van de regio Groningen-Assen moet leiden tot een nieuwe impuls in de samenwerking in deze regio. Daarbij voorzien wij een intensivering van de samenwerking op het gebied van bereikbaarheid en (verduurzaming van) de woonagenda. De Noordelijke samenwerking willen wij thematisch inzetten op terreinen waar dit effectief is, zoals in de uitvoering en de lobby.

1.4 Lerende organisatie

1.4.1 Doel

Een nieuwe bestuursstijl is alleen maar effectief als deze ook consequent en consistent wordt uitgevoerd. De provinciale organisatie is daarvoor essentieel. De afgelopen periode heeft de organisatie de eerste stappen gezet in opgavegericht van buiten naar binnen werken, maar om een echt toekomstbestendige organisatie te zijn, is meer nodig. De buitenwereld verandert sneller dan de huidige organisatievorm aan kan. Bovendien vragen de complexiteit van de opgaven waar de provincie voor staat een organisatie die daar ook op is toegerust. De uitdaging is om te kijken hoe wij de kennis vasthouden en tegelijkertijd de organisatie flexibeler inrichten.

De veranderende samenleving vraagt ook een veranderende dienstverlening. De vragen vanuit de buitenwereld staan daarbij centraal. Wij willen meer bieden dan bereikbaarheid binnen kantoor tijden. Voor de niet ervaren subsidieaanvrager is het verkrijgen van een provinciale subsidie soms een zoektocht naar het juiste "potje." Met de komst van het subsidieloket zijn ook daar de eerste stappen gezet, maar verdere uitbreiding van de dienstverlening is noodzakelijk. Regels en procedures moeten zo vorm worden gegeven dat het doen van een aanvraag voor een vergunning of subsidie nog sneller en eenvoudiger wordt.

1.4.2 Wat gaan wij doen

Wij willen een lerende organisatie zijn. Door te leren van anderen en van eerdere ervaringen voorkomen wij dat wij iedere keer het wiel opnieuw uitvinden. Waar dat mogelijk is, sluiten wij aan bij landelijke systemen. Dit vraagt permanent aandacht voor evaluatie van het beleid. Niet door ellenlange evaluatietrajecten, maar door kort en bondig terug te kijken naar wat goed ging en wat beter kon en dat in de praktijk te brengen. Door te experimenteren en te proberen, ontstaan nieuwe ideeën en toepassingen. Dit is essentieel om in een snel veranderende samenleving in te kunnen spelen op nieuwe ontwikkelingen. Experimenten kunnen mislukken, ook daar moet ruimte voor zijn. Door ook deze ervaringen te gebruiken in een lerende organisatie kan herhaling worden voorkomen. Wij willen ruimte geven aan talent en streven naar verjonging van de organisatie door het traineeprogramma voort te zetten.

Wij willen komen tot een flexibele organisatie waarbij de verdeling van personeelslasten (AKP) geen factor van belang meer is, maar de maatschappelijke doelen die de provincie stelt, leidend zijn.

Waar het eigen aanbestedingsbeleid en de eigen inkoopkracht de beleidsinhoudelijke keuzes van de provincie kan ondersteunen, doen wij dat. Wij blijven ons inzetten voor een aanbestedingsbeleid waarbij aandacht is voor een MKB vriendelijke benadering, voor mensen met een afstand tot de

arbeidsmarkt en voor verdere verduurzaming (bijvoorbeeld door in aanbestedingen CO₂ uitstoot op een prijs te zetten, als een van de gunningsfactoren).

Wij willen de bereikbaarheid van de provinciale organisatie - via verschillende communicatiekanalen - buiten kantooruren vergroten. De provincie organiseert subsidiespreekuren om inwoners en organisaties met vragen beter te kunnen begeleiden naar de juiste ondersteuning. Hierbij wordt nadrukkelijk niet alleen gekeken naar subsidies, maar ook naar de andere instrumenten van de provincie.

Als overheidsorganisatie willen wij een afspiegeling zijn van de samenleving. Door diversiteit hoog op de agenda te zetten zowel binnen de provinciale organisatie als bij benoemingen in functies buiten onze organisatie waarin wij een stem hebben, stimuleren wij het gesprek over dit thema. Wij zullen daarbij bijvoorbeeld op het gebied van man/vrouw verdeling streven naar een fifty-fifty verdeling.

2 Groningen veilig

2.1 Inleiding

Verschillende activiteiten in de onder- en bovengrond kunnen effecten hebben op de veiligheid van onze inwoners, het landschap en het milieu. Dat geldt ook voor veranderende klimatologische omstandigheden. Wij willen de negatieve gevolgen, waar mogelijk, wegnemen of minimaliseren. Daarvoor gebruiken we onze adviesfunctie bij de gaswinning en onze lobby voor betere en snellere afhandeling van de gevolgen daarvan. De vergunningen die wij verlenen gebruiken we om overlast door bedrijven te verminderen. Daarnaast proberen wij op slimme manieren de gevolgen van veranderende weersomstandigheden op te vangen. De veiligheid en het welbevinden van onze inwoners staan voorop en ons doel is meewerken aan steeds veiliger en verbeterde leefomgeving in onze mooie provincie. Ook het Nationaal Programma voor Groningen biedt uitgelezen kansen om de provincie nieuw perspectief te bieden.

2.2 Gevolgen gaswinning

2.2.1 Doel

Wij bevorderen een versnelde uitvoering van schadeafhandeling en -herstel. Bestuurlijke drukte en onnodige bureaucratie worden weggenomen en de bestuurlijke eenheid wordt bevorderd. Lokale uitvoering van versterking staat centraal. Bij een verbeterde, snellere en beter op de wensen en noden van mensen gerichte aanpak van schade en versterking wordt gewerkt aan de terugkeer van vertrouwen. Inwoners krijgen de regie terug. De gerezen psychische en emotionele schade bij inwoners en hun gezondheid krijgen in een verbeterde aanpak van schadeafhandeling en versterking een nadrukkelijke plaats.

2.2.2 Rol provincie

Het Rijk gaat over het gaswinningsniveau uit het Groninger veld en is verantwoordelijk voor de veiligheid in Groningen. De provincie is constructief gesprekspartner van de gemeenten en het Rijk en heeft een agenderende, adviserende en faciliterende rol. De provincie legt de verbinding tussen het lokale en het nationale, daarbij bevordert de provincie de regionale eenheid om de lobby naar het Rijk kracht bij te zetten. De stijl is gericht op samenwerken, eenheid bevorderen en samenhang aanbrengen in de verschillende uitvoeringstrajecten. De lokale (gemeentelijke) uitvoering van versterking staat centraal waarbij de veiligheid van de inwoners altijd voorop staat.

2.2.3 Wat gaan wij doen

Versnelling en verbetering in de uitvoering vormen de inzet bij schade en herstel. Daarbij zijn onorthodoxe maatregelen nodig die het mogelijk maken dat er een generieke regeling komt die de vele openstaande en langslappende schadedossiers oplost.

Samen met gemeenten spannen wij ons in voor een verbetering van de uitvoering van de versterkingsaanpak. Het instrument van een bouwdepot is daarbij behulpzaam. Evenals het gebruik maken van kennisinstellingen.. De bestuurlijke drukte rondom schade en versterken wordt zoveel mogelijk weggenomen. De eigen regie van de bewoners wordt centraal gezet en het aantal organisaties dat nu nog een rol speelt, wordt verminderd. Er dient een één-loket aanpak gerealiseerd te worden voor schade en versterking. Transparantie, duidelijkheid en betrouwbaarheid zijn daarbij sleutelbegrippen.

Wij zetten in op goede regelingen bij het Rijk voor de woningmarkt (o.a. garantieregeling en waardedaling regeling), erfgoed en monumenten en industrie en boerenbedrijven. Kennis en kunde die noodzakelijk is op specifieke terreinen moet worden aangetrokken.

Bij herstel, herbouw, sloop en bouw spelen de gemeenten een primaire rol in het ruimtelijk domein. De provincie is gesprekspartner en adviseur van de gemeenten. Daarbij spannen wij ons in om belemmerende regelgeving weg te nemen, zodat een nieuw perspectief geen vertraging hoeft te ondervinden. De provincie speelt een adviserende rol bij belangrijke keuzes met betrekking tot herbouw van voorzieningen en kijkt naar de aanwezige koppelkansen om die zo goed mogelijk te

benutten. Daarbij zetten wij ons in voor het behouden en verbeteren van de kwaliteit van het erfgoed en voor herbestemming van erfgoed, waar nodig en mogelijk.

2.2.4 Ondergrond

De gaswinning uit het Groninger veld gaat zo snel mogelijk terug naar nul. Onze inzet is het onafhankelijk maken van het Groninger gas waar mogelijk en het stimuleren van grote besparingen in de industrie én bij de grootverbruikers.

Het gebruik van de ondergrond voor opslag en transport van warmte, gas, stikstof en waterstof kan alleen onder strikte veiligheidseisen op basis van de veiligheidsadviezen van het SodM. Mocht blijken dat geothermie in Groningen als gevolg van de gaswinning niet veilig te realiseren valt, dan heeft Groningen aanvullende steun van het Rijk nodig om de doelstellingen uit het klimaatakkoord in de Regionale Energie Strategie (RES) te kunnen regelen. In Groningen wordt geen kernafval opgeslagen en ondergrondse opslag van CO₂ is niet toelaatbaar.

Het gebruik van onze ondergrond voor mijnbouw is de basis voor veel industriële bedrijvigheid, maar ook voor grote zorgen over veiligheid en schade. Voor alle soorten van mijnbouw is veiligheid een keiharde voorwaarde. Dat geldt ook voor kleine gasvelden. Mocht er wel schade ontstaan dan moet er een overzichtelijk schadeloket en snelle schadeafhandeling zijn. Schade die ontstaat bij bijvoorbeeld zoutwinning moet worden vergoed. De provincie wil één loket voor schades door alle (gestapelde) mijnbouw. Om dat te garanderen pleiten wij bij het Rijk voor een schadefonds. Alleen als er zekerheden zijn over veiligheid en de schadeafhandeling goed geregeld is, geven wij een positief advies.

2.3 Milieu

Wij zetten Veilig en Schoon Groningen voort, het beleid richt zich op een schone en veilige leefomgeving. Wij handhaven strakke normen op het gebied van overlast voor de omgeving en het milieu door bedrijven. De inzet is het verminderen van uitstoot, hinder en overlast in de brede zin. Er wordt onderzocht hoe goed functionerende bedrijven kunnen worden ontlast in controle en regelgeving.

Wij zetten in op het aantrekken van circulaire bedrijven, vergroening van de industrie en het beperken van afval. Waar afval als grondstof kan dienen voor andere bedrijven proberen wij bedrijven aan elkaar te koppelen en de landelijke regelgeving aangepast te krijgen. Het verdient de voorkeur dat afval altijd tot hernieuwbare grondstof wordt omgewerkt. Wij kijken goed naar de opeenstapeling van last en druk op de omgeving van de inwoners en nemen waar mogelijk maatregelen. Schoon en veilig oppervlakte- en drinkwater blijft voor ons belangrijk en onze inzet vragen. De problematiek met asbestdaken is reëel in onze provincie. Dit heeft onze aandacht en daarom onderzoeken wij of de problemen kunnen worden verlicht met het instellen van een asbestfonds.

2.4 Nationaal Programma Groningen

Het Nationaal Programma Groningen (NPG) is een langjarig- tenminste tien jaar - programma om nieuw perspectief in onze provincie te creëren. Het programma wordt gedragen door verschillende ministeries, de provincie en Groninger gemeenten.

Het overkoepelende doel is door middel van samenwerking en gezamenlijke financiering de regio via een, zich constant doorontwikkeland, programma een grote impuls te geven en de regio toekomstbestendig en leefbaar te houden. Ons vergezicht is een Groningen waarin de aardbevingsproblematiek achter ons ligt en er een veilig en aantrekkelijk woon-, werk- en leefklimaat is. Een leefomgeving waarin jong en oud veilig en sociaal samenleven en waar sprake is van een Groningse nuchtere trots.

Over vijftien jaar zien wij een vitale Groningse samenleving die klaar is voor de toekomst, goed bereikbaar, met voldoende werk en een prettige leefomgeving, klaar voor klimaatveranderingen en met duurzame bedrijvigheid.

In het NPG zijn lokale en thematische componenten opgenomen. Wij werken nauw samen met gemeenten en zorgen dat wij onze reguliere beleidsinzet afstemmen op de thematische delen uit het programma. Het thematische deel van het NPG beperkt zich niet tot het aardbevingsgebied, aanpalende gebieden en regio's worden in de ontwikkelingen mee genomen. Wij ontwikkelen samen met partners projecten die beantwoorden aan de doelen in het NPG en bijdragen aan het gewenste eindbeeld. Daarbij streven wij naar investeringen die substantiële veranderingen teweegbrengen ten behoeve van een vitale provincie waarin de mogelijkheden en kansen voor nieuwe generaties voor iedereen bereikbaar zijn. Daarbij verzilveren wij de unieke mogelijkheden die er liggen.

2.5 Klimaatadaptatie

Klimaatadaptatie kan alleen succesvol zijn als er een samenwerking tussen gemeenten, waterschappen, provincies en maatschappelijke instellingen en organisaties tot stand komt. Alleen het verhogen en verleggen van dijken biedt daarin geen soelaas. Realisatie van zoet en zout water overgangsgebieden en pilots rondom hernieuwd (economisch en recreatief) grondgebruik, worden uitgevoerd. Wij gaan aan de hand van de resultaten van deze pilots de komende jaren verder werken aan een samengaan van water en bewoning, economie, landschap en natuur. Het internationale klimaatadaptatie instituut zorgt daarbij voor aanvullende (wetenschappelijke) kennis, waarbij het van belang is dat Groningse opgedane kennis wordt ingebracht en uiteindelijk als exportproduct kan worden vermarkt. Op die manier werken wij aan het aanpassen aan veranderende omstandigheden, onder meer door dubbel ruimtegebruik (wateropslag in combinatie met natuurbeheer en zilte teelt van gewassen zijn daar voorbeelden van) en pakken daarbij economische kansen.

Het aanpakken van verdroging is zowel vanuit landschap en natuur als vanuit economisch perspectief van belang. De waterschappen zijn hier als eerste aan zet en werken binnen de ruimtelijke kaders van de provincie. Ook dit verdient eendrachtige samenwerking om gezamenlijk de juiste (ruimtelijke en economische) keuzes te kunnen maken. Bijzondere aandacht verdient het in tijden van extreme droogte beschikbaar hebben van voldoende zoet koelwater en proceswater voor de industrie. Hiervoor wordt een langjarig plan opgesteld om problemen te voorkomen. Natuurontwikkeling helpt in het vasthouden van water en de bestrijding van hittestress, ook voor economische doelen zoals de landbouw. Tevens willen wij natuur beschikbaar houden en toegankelijk maken voor recreatie en toerisme. Dit pakken wij in samenwerking, vergelijkbaar aan het succesvolle project Ecologie en Economie in balans, op met overheden, kennis- en onderwijsinstellingen, bedrijven en maatschappelijke organisaties.

3 Groningen duurzaam

3.1 Inleiding/ Doel

In Groningen zijn wij extra gemotiveerd om de omslag van fossiele naar duurzame energie te maken vanwege de nadelige gevolgen van de fossiele gaswinning. Wij kiezen voor een toekomstbestendige omgang met energie. Zo nemen wij onze verantwoordelijkheid voor het tegengaan van klimaatverandering en zijn wij ook in de toekomst verzekerd van voldoende energie. Wij zetten in op minder CO²-uitstoot, energiebesparing, schonere productie van energie en hergebruik van warmte. Vanuit onze eigen ambities delen wij de doelstelling van het klimaatakkoord, namelijk 49% CO₂ reductie. Tegelijkertijd willen wij als koploper in Nederland, kijken in hoeverre 55% CO₂ reductie in 2030 haalbaar is.

Investerings in duurzame energieoplossingen zien wij als een kans voor onze regio. Ervaringen en innovaties op het gebied van opwekking, besparing, opslag en transport van energie ontstaan in Groningen. Wij willen de meest innovatieve energieprovincie van Nederland worden. Daarom vinden wij het belangrijk om voorloper te zijn in de volle breedte van energietransitie en het economisch rendabel maken van geboden oplossingen.

De verandering van ons energiesysteem raakt alle Groningers. Daarom vinden wij het van groot belang om in nauw overleg met inwoners, gemeenten, bedrijven en kennisinstellingen vorm te geven aan deze verandering. Samen moeten wij zoeken naar een rechtvaardige verdeling van lusten en lasten. Het beleid moet in een verantwoord tempo en op logische momenten worden uitgevoerd, bijvoorbeeld bij nieuwbouw en renovatie. Wij stimuleren Groningers die zelf een bijdrage willen leveren en ondersteunen energiebesparing bij particulieren. Wij hebben specifieke aandacht voor de betaalbaarheid voor alle inkomensgroepen en het realisme en tempo van de ingezette energie veranderingen. Op deze manier willen wij iedereen meenemen in deze opgave.

3.2 Rol provincie

Om de kansen die duurzame investeringen voor Groningen bieden, te verzilveren, is een actieve rol en krachtige lobby van de provincie nodig. Wij spelen een verbindende rol tussen organisaties die werken aan een groene toekomst en positioneren Groningen als dé energieprovincie op landelijk en Europees niveau en bij de acquisitie van bedrijven. Wij dragen de kennis en kunde en mogelijkheden van bijvoorbeeld waterstof actief uit en geven in ons eigen beleid ruimte aan innovatieve oplossingen.

Om de motor te worden van onze groei is het onze uitdaging om in Groningen vergroening, innovatie, nieuwe vormen van energie en circulaire economie te stimuleren en deze ontwikkeling bovendien te verbinden met (beroeps)onderwijs en ons arbeidspotentieel. Bij een goede spreiding over de provincie hebben wij oog voor alle delen van onze provincie. Door volop in te zetten op scholing en werkgelegenheid zorgen wij dat de energietransitie werk voor Groningers mogelijk maakt. Hierbij is een goede samenwerking van bedrijven, onderwijsinstellingen, gemeenten, gebiedscoöperaties van groot belang. Kennisinstellingen en instellingen zoals New Energy Coalition en EnTranCe spelen hierbij een belangrijke rol.

De provincie brengt rondom ROC's en innovatiewerkplaatsen organisaties samen en stimuleert ze om in hun regio de krachten te bundelen en hun eigen regiokracht te ontdekken. Met het samenbrengen van deze spelers kunnen broedplaatsen met nieuwe mogelijkheden ontstaan. Het mes snijdt aan twee kanten: het biedt werk en daarmee perspectief aan inwoners en bedrijven worden voorzien in hun behoefte aan goed opgeleide werknemers. Door deze samenwerking gaan verduurzaming, innovatie en werkgelegenheid hand in hand.

Duurzaam economisch beleid is gunstig voor de regionale economie. Bij het herstel van gebouwen in de versterkingsopgave kunnen duurzame en innovatieve technieken zoals circulaire bouw en duurzame energie zoals waterstof een rol spelen. Door deze innovaties mogelijk te maken creëren wij kennis en kunde die geëxporteerd kan worden. De provincie zet in op de start en groei van bedrijven die zich richten op duurzame energieproductie en het vergroenen van de industrie. Daarmee

vergroten wij de doorslaggevende betekenis van de CO₂ reductie in het kader van de nationale doelen.

3.3 Energiebesparing

Energiebesparing is een onmisbaar onderdeel van verantwoorde omgang met energie. Hier is bij particulieren, instellingen, bedrijven en industrie nog veel te winnen. De provincie heeft een initiërende rol om energiebesparing tot stand te brengen door besparingsmogelijkheden onder de aandacht te brengen en te faciliteren. Samen optrekken met gemeenten en waterschappen is daarbij essentieel.

Dat doet de provincie door het aanmoedigen van lokale energiestrategieën, ontwikkeld met gemeenten en coöperaties. Verschillende lokale energiesystemen moeten kunnen worden aangesloten zoals een warmtenet, gas, zonne-energie en waterstof. (het liefst door regionaal opgeleiden). Lokale initiatieven om een warmtenet te realiseren worden gestimuleerd. Kennisinstellingen en een warmtetransitie centrum kunnen kennis en kunde beschikbaar stellen aan gemeenten, wij stimuleren dat.

De toegankelijkheid van subsidies op het gebied van energiebesparing voor bedrijven wordt verbeterd. Ook wordt ondersteuning geboden aan bedrijven bij de aanbesteding en inkoop van energiebesparende maatregelen. Bedrijven nemen een groot deel van het energieverbruik voor hun rekening. Wij maken het mogelijk dat bedrijven adviezen ontvangen over hoe in hun bedrijfsprocessen energie kan worden bespaard. Met de eventuele mogelijkheden van slimme koppelingen aan energiesystemen.

Door middel van ondersteuning van het energieloket van gemeenten helpen wij huiseigenaren en huurders om maatregelen te nemen om in hun eigen woning te besparen op energieverbruik. Een eenvoudige ingreep kan al een grote besparing opleveren. Wij ontwerpen of sluiten aan bij een regeling die woningeigenaren een lening verstrekt die aangewend wordt voor energiebesparingsmaatregelen.

3.4 Energieproductie en de ruimtelijke context van duurzame productie

Het gestelde doel van 49% CO₂ reductie en het streven naar 55% maken het noodzakelijk dat voor duurzame productie van energie een brede energiemix nodig is. Zonne-energie, windenergie; op zee en op land, geothermie, biomassa, maar ook warmte uit lucht of van de industrie samen met energiebronnen die wij nu nog niet of onvoldoende kennen, zijn nodig om onze gestelde doelen te bereiken.

Nieuwe vormen van energieproductie kosten ruimte en zullen nadrukkelijk in ons landschap aanwezig zijn. De provincie heeft een belangrijke rol in de inrichting van ons landschap. In gezamenlijkheid met gemeenten maken wij duidelijke keuzes over de ruimte voor en inrichting van zon- en windparken in onze provincie. In het kader van het klimaatakkoord gaan gemeenten en provincie gezamenlijk werken aan een regionale energiestrategie (RES) voor de provincie Groningen.

Groningen neemt 855.5 MW van de landelijke opgave uit het eerste energieakkoord van wind op land voor haar rekening. Wij komen die afspraak na. Om ons gestelde doel van CO₂ reductie te realiseren is niet alleen energiebesparing, wind op zee, duurzame warmte en (groene) waterstof nodig. Additioneel is zon op land en wind op land nodig. Wij realiseren ons dat de discussie rondom duurzame energieproductie op land vraagt om zorgvuldig beleid waarbij het uitgangspunt dat de lusten en de lasten rondom de productie van duurzame energie beter moeten worden verdeeld. De wijze waarop hier aandacht voor is, bepaalt in grote mate de wijze waarop de komst van de productie van duurzame energie ervaren en geaccepteerd wordt. Het gaat daarbij zowel om de mate waarin een deel van de opbrengsten ten goede komt aan de omgeving als de mate waarin de omgeving betrokken is bij de totstandkoming en de ruimtelijke invulling. Daarbij is van belang dat in het klimaatakkoord is opgenomen dat tenminste 50% van de duurzame energieproductie in een participatieve vorm gerealiseerd moet worden. Dat kan dichtbij, bijvoorbeeld bij dorpen, maar ook in participatieve zin verder weg, door deelname aan een wind- of zonnepark.

De werkwijze die wij voorstellen ziet er als volgt uit.

Wij geven ten behoeve van de maatschappelijke discussie vooraf de kaders aan waarbinnen het nieuwe beleid vorm krijgt. Binnen dit hoofdkader is voor ons de instemming van de gemeenteraden bij de uitkomsten van de maatschappelijke discussie essentieel. Dat is voor ons het ijkpunt voor draagvlak.

Voor het opstellen van het ruimtelijk kader waarbinnen de ontwikkelingen kunnen plaatsvinden, hanteren wij de zeven landschapstypen zoals omschreven zijn in de omgevingsvisie. Deze zijn leidend bij het opstellen van het ruimtelijk kader. Immers het ene landschapstype is het andere niet. Wij willen per landschapstype een maatschappelijk debat opstarten om te kijken welke vormen van duurzame energieproductie het gebied kan dragen. Daarbij hanteren wij bandbreedtes met daarbij de navolgende overwegingen.

Wind op land

Buiten het stedelijk gebied willen wij meer ruimte creëren voor de komst van kleine windmolens (tot vijftien meter). Grote windmolens (meer dan vijftien meter) mogen nu alleen gerealiseerd worden in de drie concentratiegebieden. Samen met gemeenten willen wij kijken in hoeverre ook buiten deze gebieden de komst van grote windmolens gewenst is. Hierbij zijn wij geen voorstander van solitaire molens, maar kleinschalige parken en/of lijnopstellingen zijn wat ons betreft mogelijk. Voorafgaande aan het maatschappelijk debat geeft de provincie aan wat een minimaal aantal windmolens is (drie tot vijf) voor een park of lijnopstelling en tot een maximum van 75 MW voor een park of lijnopstelling. Tevens wordt voorafgaande per landschapstype aangegeven wat het maximaal aantal parken en/of lijnopstellingen is dat het gebied kan opnemen.

Zowel wind op land (kleine molens buiten stedelijk gebied en molens boven de vijftien meter) als zon op land buiten het stedelijk gebied moeten ruimtelijk goed worden ingepast. Hierbij geldt dat ze door hun opstelling zoveel mogelijk de landschapskarakteristieken moeten versterken. Wij hanteren daarbij het principe 'wat ruimte vraagt, moet kwaliteit geven'. Indien er in de ruimtelijke inpassing toch aantasting van de landschapskenmerken optreedt, willen wij dat een opdracht wordt meegegeven om dit in de directe omgeving landschappelijk te compenseren.

Als er voorstellen komen voor parken en/of lijnopstellingen van meer dan 75 MW besluit de provincie met inachtneming van het voormelde toetsingskader van draagvlak en landschappelijke inpasbaarheid.

Zonneparken

De aanleg van zonneparken c.q. het plaatsen van zonnepanelen wordt bij voorkeur gerealiseerd op leegstaande bedrijventerreinen of gebouwen zoals daken (het zogenaamde dubbelgebruik) en op minder productieve gronden en stroken langs snelwegen of spoorlijnen. Landbouwgronden worden niet uitgesloten, maar genieten niet de eerste voorkeur.

Proces

De komende periode gaan wij samen met gemeenten, inwoners en betrokken organisaties, waaronder energiecoöperaties, het nieuwe beleid voor duurzame energie verder uitwerken. Zoals geschreven is voor ons draagvlak voor de gekozen maatregelen van essentieel belang, evenals een goede verdeling van de lusten en lasten. Indien het klimaatakkoord hier niet de (ruimtelijke) instrumenten voor ter beschikking stelt, gaan wij door met de maatschappelijke tender als vorm waarin deze lusten en lasten zoveel mogelijk sturend worden ingezet. Onderdeel van deze maatschappelijk tender is een eindoordeel door Provinciale Staten.

Wind op zee

Voor de vergroening van de chemische sector in Groningen en de verduurzaming van de energieproductie in heel Nederland, is ontwikkeling van grote windparken ten noorden van de Waddeneilanden essentieel. Wij zetten ons in voor versnelde realisatie van het windpark ten noorden van de Wadden van 10 GW. Aanvullend willen we in totaal 22,8 GW aan windparken op zee ten noorden van Nederland. Hiermee kunnen wij invulling geven aan het Groninger Bod waarmee wij met windenergie duurzame energie kunnen leveren. Door windenergie om te zetten in groene waterstof kan Groningen een cruciale factor spelen in het opstarten van de internationale waterstofeconomie. Bovendien zetten wij in op de koppeling van verschillende windparken op zee voor het vormen van een internationaal energienet.

Landschap en natuur

We onderzoeken de mogelijkheden om veenoxidatie in veengebieden tegen te gaan om CO₂ uitstoot te verminderen. In samenspraak met landbouwers en landeigenaren willen wij ruimte geven aan vernatting van deze gebieden en dit mogelijk combineren met de aanleg van nieuwe natuur, zonneparken en/of de productie van biomassa. Daarbij wordt gekeken naar passende compensatie.

Bomen en planten spelen een onmisbare rol in de reductie van CO₂. Samen met terrein behorende organisaties, gemeenten, boeren, ondernemers, dorpen en wijken onderzoeken wij de mogelijkheid voor de aanplant van meer bomen die passen bij de verschillende landschapstypen in onze provincie. De extra aanplant kan ook worden gebruikt voor lokale energieproductie.

Grondstoffen en biomassa

De grondstoffentransitie biedt de kans om waardeloos afval om te zetten naar waardevolle grondstoffen. Wij zetten in op gewijzigde landelijke regelgeving waarmee afval kan worden gekwalificeerd als grondstof. De provincie stimuleert efficiënt gebruik van beschikbare duurzame biomassa. Hierbij worden waardevolle grondstoffen gebruikt voor chemische toepassingen en de minder waardevolle reststoffen gebruikt als brandstof.

In de overgang naar een CO₂ neutrale maatschappij willen wij dat biomassa (zoals bijvoorbeeld rioolslib, of restanten van bijvoorbeeld suikerriet of bietenpulp) op de meest hoogwaardige manier wordt gebruikt: zoveel mogelijk als grondstof en in de laatste plaats voor energieproductie. Tijdens de transitie accepteren wij het gebruik van biomassa voor de opwek van elektriciteit en warmte. Op lokale schaal kan biomassa in de RES namelijk nodig zijn voor de warmtevoorziening.

Duurzame initiatieven

Veel inwoners willen in hun eigen dorp of wijk aan de slag met energiebesparing, met de productie van duurzame energie of streven naar energieneutraliteit. Deze bewonersinitiatieven koesteren wij en vinden wij waardevol. Daarom ondersteunen wij energiecoöperaties bij hun professionalisering en bieden steun via de mogelijkheden van het bestaande fonds Het Nieuwe Doen.

Het opwekken van zonne-energie op daken wordt ook gestimuleerd, zowel voor particulieren (huurders en eigenaren) als voor bedrijven (vervanging asbest etc.), verenigingen en kerken. Hierbij kijken wij naar de mogelijkheden van voorfinanciering.

Wij hebben aandacht voor nieuwe energiebronnen die nog weinig worden benut. Voorbeelden hiervan zijn de mogelijkheden voor energieproductie van de rioolwaterzuiveringsinstallatie in Garmerwolde, blue energie en energieproductie door de golfslag van de zee.

3.5 Duurzame mobiliteit

Voor de vermindering van CO₂ uitstoot, maar ook voor de verbetering van de luchtkwaliteit is het belangrijk dat wij de manier waarop wij ons vervoeren nog veel slimmer en groener maken. Zoveel mogelijk fietsen is daarbij de eerste stap. Dat kan met de gewone fiets, maar om langere afstanden per fiets ook te promoten, zorgen wij voor een dekkend netwerk van laadpalen voor e-bikes. De fiets kan ook worden gebruikt om over te stappen op bus en trein. Wij werken toe naar Zero-emissie busvervoer in 2030 en Zero emissie treinvervoer in 2035.

De bus en trein komen niet overal. Ook kleine kernen moeten goed bereikbaar zijn en blijven. Mede daarom zijn hubs essentieel. Op deze plekken combineren wij carpoolen, overstappen, duurzame productie van energie, oplaadmogelijkheden, maar ook bijvoorbeeld het slim organiseren van het brengen en afhalen van pakketpost.. Wij zetten in op verduurzamen van het pakket- en vrachtvervoer. Dat kan middels elektrisch autonoom vervoer, maar natuurlijk ook per spoor of water. Wij zien kansen voor een groen en slim plan voor goederenvervoer en logistiek, specifiek via water en spoor.

Bij de aanleg van infrastructuur gaan wij in de hele keten van realisatie optimaal gebruik maken van de kansen om de vergroening verder te brengen. Ook bij ons inkoop- en aanbestedingsbeleid hebben wij hier specifieke aandacht voor.

4 Groningen werkt

4.1 Doel

Een fijne leefomgeving, inkomen en toekomstperspectief zijn van belang voor het welzijn en de welvaart van onze inwoners. Werkgelegenheid speelt daarbij een belangrijke rol. Werk vergroot de mogelijkheden van inwoners; sociaal en financieel. Hoe meer mensen werken, hoe groter hun netwerk en hoe meer ze zich kunnen ontplooiën. Het stimuleren en ondersteunen van de regionale economie is daarom een belangrijke factor.

4.2 Rol provincie

De provincie is de leidende overheidslaag op het terrein van de regionale economie. De provincie stimuleert vestiging van nieuwe bedrijven, innovatie en creativiteit. Zij geeft advies, deelt kennis en faciliteert ondernemers. De provincie verbindt ondernemers onderling en verbindt kennisinstellingen, relevante organisaties en ondernemers. De provincie werkt continu aan het verbeteren van dienstverlening aan bedrijven. De provincie zet in op het versterken van het vestigingsklimaat en het arbeidsmarktbeleid en werkt met een samenhangende aanpak die is gericht op innovatie, digitalisering en verduurzaming van onze bedrijven. De provincie werkt samen met gemeenten, provincies, het Rijk en Europa door middel van overeenkomsten en programma's.

4.3 Werkgelegenheid en arbeidsmarkt

4.3.1 Inleiding

Het is van groot belang de werkgelegenheid in bestaande sectoren te behouden en uit te breiden. Van de banen bevindt 80% zich in het MKB. Deze bedrijven moeten goed gefaciliteerd worden en via toegankelijke regelingen bij de provincie terecht kunnen. De kansen voor het MKB bij aanbestedingen worden verbeterd. Groei, digitalisering, snel internet en verduurzaming zijn speerpunten. Met de Eemshaven beschikken wij over een kansrijk gebied vol mogelijkheden. Deelname aan de arbeidsmarkt is voor alle Groningers belangrijk. Hoe meer mensen werken hoe sterker de Groningse samenleving is. De overheid is daarbij een van de spelers in het netwerk. Neem bijvoorbeeld de gebiedscoöperaties en innovatiewerkplaatsen. Deze kunnen wij steunen met voorfinanciering en subsidies om organisatiekracht te organiseren. Wij zetten in op start-ups en scale-ups.

4.3.2 Kansrijke sectoren

Groningen kent een aantal kansrijke sectoren waaronder de chemische sector, de agrarische sector, de zorg energie, recreatie en toerisme en bedrijven in de circulaire economie. De maakindustrie is van essentieel belang voor het toekomstperspectief van onze vakkrachten. Daarnaast hebben wij een sterke digitale sector. Niet alleen voor hoogopgeleiden, maar juist ook voor vakkrachten. Bijvoorbeeld in de robotisering, automatisering en het toepassingen van digitale technieken in de bouw, zorg, installatiebranche en onderhoud. Wij kijken naar de kansen die de creatieve industrie biedt. Wij willen nieuwe creatieve initiatieven de kans bieden om zich verder te ontwikkelen en kijken of wij ondersteuning kunnen bieden om deze sector beter te organiseren.

Betrokkenheid van kennisinstellingen is daarbij onontbeerlijk, waarbij de vragen van het bedrijfsleven en maatschappelijke instellingen centraal staan. Van belang is dat de innovaties leiden tot producten en processen, waarbij de meerwaarde neerslaat in het Noorden.

4.3.3 Chemisch cluster

Een derde van de basischemie in Nederland komt uit Groningen. Vergroening en verduurzaming van dit unieke chemische cluster is voor de toekomst van onze industrie noodzakelijk. Bedrijven hebben behoefte aan een betrouwbare overheid. Ze verdienen, zeker bij grote investeringen een overheid die lange termijnafspraken wil maken. Ook de aanpak van knellende regelgeving bij afval dat als grondstof kan dienen vinden wij belangrijk. Vanuit Chemport Europe voeren wij een gerichte lobby op wind op zee. Dit bevordert de vestiging van bedrijven die zich met productie en onderhoud van windmolens bezig houden. Tevens is het een stimulans voor de verdere ontwikkeling van waterstof als

energieopslagmiddel. Wij bieden ondersteuningsmogelijkheden voor het realiseren van groene waterstof.

4.3.4 Deelname aan de arbeidsmarkt

Passende werkgelegenheid in de provincie is een belangrijke opgave. Daarom stimuleert de provincie de verdere uitwerking van deel twee van het Akkoord van Westerlee. Wij dragen bij aan de verbetering van de aansluiting op de arbeidsmarkt en stimuleren via regelingen de kansen voor mensen met een grotere afstand tot de arbeidsmarkt. Bij onze inspanningen werken wij nauw samen met Werk in Zicht, het samenwerkingsverband van gemeenten, UWV en SW-bedrijven in Groningen en Noord-Drenthe in de arbeidsmarkt regio Groningen. Wij werken aan projecten zoals de kansrijke leerweg, die wij naar andere sectoren uitbreiden en aan het duizendbanenplan. Het doel daarbij is het realiseren van structurele banen. Tegelijk waarderen wij het enorm dat veel bedrijven die in het Noorden geworteld zijn hun maatschappelijke verantwoordelijkheid nemen. Op basis van de vragen die wij hebben op het gebied van de arbeidsmarkt, stellen wij jaarlijks een adviesagenda voor de SER Noord-Nederland vast. De SER Noord-Nederland is tevens een platform voor de invulling van de provinciale 'Human Capital agenda', waarbij gekeken wordt hoe de mismatch tussen de arbeidsmarkt en de verschillende sectoren kan worden aangepakt.

4.4 Regelingen en fondsen, het Rijk en Europa

Werkgelegenheid vraagt om investeren in de arbeidsmarkt: scholing, omscholing en bijscholing. De arbeidsmarkt verandert razendsnel, onderwijsinstellingen leiden op voor banen die nu nog niet bestaan: de energie- en industrietransitie vragen naast een stevige investering in de productie en aanwending van duurzame brand- en grondstoffen om ketensamenwerking, nieuwe verdienmodellen en een leven lang leren. Met Europese fondsen en Rijksfondsen kunnen wij mensen bij- en omscholen. Om aanspraak te kunnen maken op de Europese fondsen met co-financiering werken wij nauw samen met het Rijk en rekenen wij op de steun van het Rijk.

We gaan meer inzetten op revolverende fondsen en minder op subsidies. Tegelijkertijd blijven subsidies voor bepaalde onderwerpen essentieel, bijvoorbeeld voor arbeidsmarktbegeleiding. Voor het aantrekken van bedrijven en de aanwending van overheidsmiddelen op het economisch domein is de NOM de centrale partner voor de provincie. Wij zien TopDutch als het merk dat de NOM gebruikt voor acquisitie.

4.5 Internationale samenwerking

Onze opgaven reiken verder dan de provinciegrenzen. Wij geloven in de kracht van internationale samenwerking. Bij sommige onderwerpen ligt deze samenwerking voor de hand, zoals die met Duitsland (Niedersachsen) rondom de Eems Dollard, de realisatie van de Wunderline en grensoverschrijdende economische samenwerking in de EDR-regio. Bij andere zaken blijkt de grens met het buitenland nog steeds een bijna onneembare barrière. Wij willen dat veranderen.

Of het nu gaat over het verbeteren van het grensoverschrijdende verkeer of het openen van de arbeidsmarkt aan beide kanten van de grens, in de samenwerking met Niedersachsen is nog veel te winnen. Op andere terreinen kan Groningen leren van het buitenland. Zo willen wij de samenwerking met vergelijkbare regio's in Europa aanhalen om te leren van elkaar. Bijvoorbeeld over hoe om te gaan met ons erfgoed in een aardbevingsgebied of het op een goede wijze ontsluiten van de regio Groningen-Assen. Door de samenwerking aan te gaan worden wij sterker. Wij vinden het daarom belangrijk dat internationale kansen - maar ook risico's - op tijd worden gesignaleerd en opgepakt. Dit vraagt om een organisatie die internationaal denkt en handelt en om een goede coördinatie en afstemming van internationale contacten en interne samenwerking. Samenwerking met de gemeente Groningen op het gebied van internationalisering is voor ons vanzelfsprekend.

4.6 Recreatie en toerisme

Blijven investeren in wat je hebt, geldt zeker ook voor recreatie en toerisme. Wij ondersteunen ondernemers bij de digitale profilering, onderzoeken ontwikkelingsmogelijkheden bij ruimtelijke plannen en faciliteren de recreatie- en toerismeondernemers bij het gezamenlijk maken van

arrangementen. Wij faciliteren en ondersteunen de acquisitie en organisatie van grootschalige evenementen in de provincie. Grootschalige evenementen zetten Groningen positief op de kaart en kunnen het opstarten van andere samenwerkingen en initiatieven versnellen.

4.7 Bereikbaarheid van Groningen

4.7.1 Groningen Airport Eelde

Groningen Airport Eelde is de regionale luchthaven die bijdraagt aan de ontsluiting van de regio. Het investeringspakket Eelde wordt uitgevoerd conform afspraken, mits uitzicht blijft op het behalen van de doelstellingen van dat investeringspakket zonder overschrijding van de daartoe gereserveerde budgetten. Een tussentijdse evaluatie moet duidelijk maken of er nog potentie is voor een realisatie van robuuste hub verbindingen en substantiële toename van het aantal zakelijke reizigers.

4.7.2 Interregionale verbindingen

Voor de economische ontwikkeling van het Noorden zijn snelle verbindingen met de Randstad en Noord Duitsland onmisbaar. De komende jaren wordt gewerkt aan het versnellen van de huidige trajecten naar de Randstad. Tegelijkertijd wordt een plan gemaakt voor een systeemsprong zodat supersnel emissie-vrij vervoer echt toekomst wordt. Op korte termijn kan daarbij worden gedacht aan Automatic Train Operation en op de langere termijn bijvoorbeeld aan de hyperloop. De vraag - het mogelijk maken een systeemsprong - staat hierbij centraal en niet de oplossing.

Wij blijven ook inzetten op een snellere spoorverbinding Groningen-Bremen/Hamburg. Tevens onderzoeken wij de Nedersaksenlijn, optimalisatie van de Hanzeroute via Noord-Duitsland richting Scandinavië en aansluiting op de Emslandtrecke richting Midden Duitsland.

Bij het Rijk dringen wij aan op een spoedige uitvoering van de afspraken die gemaakt zijn over de investeringen in de vaarweg Lemmer-Delfzijl en maken wij een afspraak met het Rijk over investering in de zeesluis in Delfzijl.

5 Groningen doet mee

5.1 Inleiding

Wij willen dat onze provincie Groningen er een is, waar iedereen meedoet. Waar men ook woont, waar je vandaan komt of wat je identiteit is: iedereen moet dezelfde kansen en mogelijkheden voor scholing, werk en vrijetijdsbesteding hebben. Wij dragen bij aan bereikbare opleidingen, duurzame banen, sport en zorg in de buurt. Groningers die extra ondersteuning nodig hebben om mee te doen, die moeten dat krijgen. Iedereen moet dezelfde start kunnen hebben. Ons doel is het welbevinden van onze inwoners te vergroten.

5.2 Doel

Ons doel met leefbaarheid is goed wonen, werken en leven in onze provincie. Leefbaarheid gaat over krimp, bereikbaarheid van voorzieningen, energie en duurzaamheid en een gezonde vitale provincie met een bereikbaar en toegankelijk zorgaanbod. Voor onze inwoners vinden wij het daarom noodzakelijk om te blijven investeren in de vitaliteit en leefbaarheid van wijken, dorpen en steden.

5.3 Leefbaarheid

Wij blijven de komende jaren investeren in gemeentelijke en regionale projecten en (bewoners)initiatieven die de leefbaarheid bevorderen en de krimp verzachten. In het bijzonder doen wij dat in die gebieden waar de sociale en maatschappelijke opgaven het grootst zijn en geen lokale programma's met NPG gelden worden uitgevoerd, omdat zij buiten het aardbevingsgebied vallen.

Bij onze praktische ondersteuning, subsidieverstrekking en/of informatiedeling staat vooral de maatschappelijke waarde voorop en niet het hoogst haalbare financiële rendement. Waarbij wij een groot belang hechten aan de toekomstbestendigheid van de geboden oplossingen.

Wij willen de komende jaren nadrukkelijk onze faciliterende, coördinerende en ondersteunende rol blijven voortzetten op het gebied van de (particuliere)woningvoorraad, energietransitie, retail en zorg.

We willen daarbij ondernemers die kleinschalige ontwikkelingen in de buurt mogelijk maken ondersteunen met bijvoorbeeld microkredieten. Maar ook pilots op het gebied van anderhalve lijnzorg en eHealth, startsubsidies voor dorpscoöperaties, broedplaatsen en investeringen voor startups, verduurzaming van het vastgoed door middel van fondsen stimuleren. Daarbij willen wij met het toekennen van nieuwe functies aan bestaande gebouwen (erfgoed) de toekomstbestendigheid en levendigheid van dorpen en wijken vergroten. De omgevingsvisie moet daar ruimte voor bieden.

We ondersteunen initiatieven die het wonen en leven in de dorpen en wijken verbeteren en initiatieven die zorgen voor stads- en dorpsvernieuwing. Een voorbeeld daarvan is de ontwikkeling van multifunctionele centra waarin kinderopvang, een buurtcentrum, culturele voorzieningen en dagbesteding onder één dak komen. Door slimme samenwerkingsverbanden zorgen we er voor dat faciliteiten toch behouden blijven, ook in gebieden met een dalend inwoneraantal.

Veel agrarische gebouwen komen leeg te staan of worden aangepast of verbouwd vanwege de versterking of ter behoud van de functionaliteit. Er komt een regeling of financieel kader om cultureel-karakteristieke gebouwen te behouden of aan te passen aan de huidige eisen of voor nieuwbouw (na bevingsschade) waarbij een ruimtelijke meerwaarde wordt gerealiseerd.

Wij blijven de brede krimpproblematiek, in gezamenlijkheid met andere krimpprovincies via ééndrachtig lobbywerk, onder aandacht van Den Haag brengen om zo op de Rijksagenda te blijven.

5.4 Zorg

Vergrijzing in de krimpregio's heeft niet alleen gevolgen voor de woningvoorraad, maar ook voor de zorgvraag en zorgaanbod. De druk op informele zorg en formele zorg neemt toe en het is voor zorginstellingen steeds lastiger om zorgpersoneel te vinden. De kwaliteit van de zorg, maar ook de regionale spreiding en bereikbaarheid van zorg, staat daardoor onder druk. Nadrukkelijk speelt de financiële problematiek inzake de jeugdzorg. Wij staan niet met de rug naar onze Groningse

samenleving en sluiten onze ogen niet voor deze problematiek. Omdat een goede bereikbaarheid, spreiding en toegankelijkheid van de zorg in onze provincie belangrijk is en er op zorggebied in onze provincie geen witte vlekken mogen ontstaan, brengen wij het zorglandschap in onze provincie goed in kaart. Prognoses over bevolkingsafname, vergrijzing en ontgroening en de bevindingen en mogelijke conclusies betrekken wij bij het op peil houden van de zorgvoorzieningen op provinciaal niveau. Ontwikkelingen in onze provincie die ervoor zorgen dat het zorgaanbod in onze provincie geclusterd wordt, toekomstbestendig is en op peil blijft, blijven wij met fondsen stimuleren.

5.5 Welzijn, sport en bewegen

Bewegen draagt bij aan het welzijn van mensen. Bewegende mensen voelen zich gelukkiger, worden weerbaarder en gezamenlijk sporten versterkt de sociale cohesie in dorpen en wijken. Het belang van en het bevorderen van de sociale cohesie in buurten en dorpen vinden wij belangrijk. Daarbij willen wij dat ons beleid 'beweeg- en sociaal inclusief' moet zijn, zowel in mobiliteitsbeleid, ruimtelijke ordening, leefbaarheid, natuurbeleving, economie en toerisme.

Sport valt primair onder het gemeentelijke domein, maar een aantal zaken vraagt juist om een provinciale ondersteuning omdat het helpt als het bovenlokaal georganiseerd wordt. Wij gaan in gesprek met gemeenten over een provinciaal sport-akkoord over wat er in Groningen nodig is om te gaan en blijven bewegen. Wij dragen bijvoorbeeld bij aan vervoer voor kwetsbare groepen sporters die daar ondersteuning bij nodig hebben. Maar ook aan jongeren die extra ondersteuning nodig hebben op weg naar een topsportcarrière. Wij brengen bestaande verduurzamingsprogramma's voor de accommodaties van sportverenigingen, actief onder de aandacht.

Gezond ouder worden begint bij kinderen en waar kan dat beter dan op school met sportprogramma's. Ook voor oudere doelgroepen zetten wij in op programma's om leefstijl gerelateerde ziektes te voorkomen. Deze ontwikkelen wij samen met maatschappelijke organisaties en kennisinstellingen. Om goede voorbeelden uit te lichten, maar ook om de eigenstandige sociaal-maatschappelijke waarde, faciliteren wij ook grote sportevenementen.

Inwoners die niet genoeg geld hebben voor sportdeelname, ondersteunen wij via bestaande fondsen zoals het studiefonds, jeugdsport- en cultuurfonds en de stichting leergeld. De voedsel- en kledingbanken kunnen op onze steun rekenen. Iedereen moet zich ongeacht herkomst welkom voelen in Groningen. Wij ondersteunen initiatieven die 'nieuwkomers' daarbij op weg helpen.

5.6 Cultuur

Kunst en cultuur zorgen voor ontspanning, voor prikkeling en het inspireert en verrast ons. Het geeft onze provincie een gezicht en maakt dat wij ons thuis voelen. Kunst en cultuur zijn essentieel en daarom willen wij het laten groeien en bloeien. Dat doen wij door samen met gemeenten en partners te investeren in erfgoed en in ons landschap. Investeren in erfgoed gaat over een belangrijk deel van het wezen van Groningen, maar ook over restaureren en herbestemmen van prachtige gebouwen zodat ze weer een mooie rol midden in de samenleving krijgen. Investeren in onderhoud van regionale landschapskenmerken hoort daar ook bij. Natuurbeheerorganisaties en particulieren houden hier een nadrukkelijke rol in.

Met betrekking tot cultuur is die rol weggelegd voor de cultuurhuizen op de verschillende plekken in de provincie: daar komen de bibliotheek, educatie, verenigingsleven, cultuur, amateurkunst en vele andere sociale evenementen samen. De cultuursector staat al jarenlang op de nullijn, terwijl ondertussen de kosten als gevolg van de inflatie ook voor de cultuursector zijn gestegen. Het is noodzakelijk om een inhaalslag te maken en te investeren in professionalisering. Daarbij willen wij met cultuurinstellingen een 'fair practice code' (een kader om loon naar werk in de culturele en creatieve sector mogelijk te maken) vormgeven. Naar aanleiding van een gehouden evaluatie en ontwikkelingen in Noord-Nederland onderzoeken hoe wij de toekomst van de Kunstraad vormgeven.

De Groninger cultuurpijlers hebben zich bewezen. De komende periode willen wij hun rol verder uitbreiden en daarbij ook nadrukkelijker hun rol als cultuurpijler in de rest van de provincie versterken.

De bereikbaarheid van cultuur is met name voor wat betreft cultuureducatie buiten de stad Groningen een probleem. Om die reden willen wij in de nieuwe cultuurnota aandacht voor uitvoerende cultuureducatie en zetten wij het project culturele mobiliteit voor. Wij investeren in het professionaliseren van de cultuursector: deze moet groeien en bloeien. Om iedereen hiervan te laten genieten, willen we bijzondere kleinschalige evenementen in de regio een kans geven om te bloeien.

5.7 Bereikbaarheid

Waar je ook woont in Groningen: je moet op een makkelijke, duurzame manier bij werk, opleiding of vrijetijdsbesteding kunnen komen. Van deur tot deur op een eenvoudige wijze met een 'keten van mobiliteit' (te voet, fiets, openbaar en publiek vervoer, (deel)auto). Wij willen daarmee bereiken dat de Groningers op een betaalbare en veilige manier op hun plek van bestemming kunnen komen. Dit doen wij door te investeren in groen en slim openbaar vervoer als trein en bus. Aan elkaar gekoppeld door hub-netwerken waar makkelijk overstappen van het ene op het andere vervoersmiddel mogelijk is. Dit vereist ook duurzame laadpunten voor de auto en de e-bike en natuurlijk goede fietsnetwerken. Dit alles vereist een slim plan voor de hele provincie: niet ieder gebied heeft dezelfde kenmerken.

Wij investeren in verhogen van de frequentie in het basisnetwerk en het versterken van hoofdstructuur in het OV. Daarbij houden wij aandacht voor sociale veiligheid in het OV en klantvriendelijkheid. Verder investeren en ontwikkelen wij het Publiek Vervoer als laagdrempelig openbaar vervoer vanaf elke voordeur. In en rond de stad Groningen ontlasten wij de spitsmomenten door te investeren in goede ov-verbindingen en de spoorzone. Wij onderzoeken de mogelijkheid van een spoorstation op of nabij Zernike. Het ontlasten van de stad zoeken wij ook in meer innovatieve concepten waardoor niet alle mensen gelijk reizen. Er is aandacht voor het uitrollen van Groningen Bereikbaar naar andere delen in de provincie en zoeken daar de samenwerking met het in oprichting zijnde Mobiliteitsinnovatiecentrum.

Ook gaan wij investeren in nog betere fietsverbindingen, zoals doorfietsroutes tussen en naar grotere plaatsen. Wij bieden gemeenten ondersteuning met kennis en kunde ten behoeve van het fietsbeleid, de fietsmakelaar heeft zijn waarde bewezen. Fietsnetwerken moeten nog beter aansluiten op hubs, en de hubs worden beter door nog hoogwaardiger OV. Dat betekent ook een snellere trein naar Winschoten en Leeuwarden en een (snel-)trein naar Stadskanaal. Waar mogelijk doorgetrokken naar Emmen/Almelo. Ook investeren wij de komende jaren in laad- en vulpunten voor duurzame auto's door de hele provincie. Wij stimuleren het gebruik van deelauto's en investeren in pilots voor autonoom (trein-) vervoer.

Er is aandacht voor verkeersveiligheid, onder andere bij fietsers en op provinciale wegen, en ondersteunen gemeenten bij het weghalen van onbeveiligde spoorwegovergangen. Wij stimuleren de samenwerking tussen vervoerders, zodat aantrekkelijke abonnementen voor reizigers die door meerdere concessiegebieden reizen, mogelijk worden. Daarnaast zetten wij ons in voor betaalbare abonnementen voor scholieren.

Wij stimuleren zoveel mogelijk het gebruik van openbaar vervoer, mede om te voorkomen dat wegen dichtslibben. Toch zijn er plekken waar het druk blijft. Om zoveel mogelijk doorgang te houden op de ring rond de stad Groningen, zetten wij in op vervolmaking van de ring zuid en optimalisatie van de ring west. Ook willen wij de doorstromingsproblematiek op de Blauwe Roos bij Winschoten aanpakken.

5.8 Wonen

Onze provincie kenmerkt zich door een bruisende stad Groningen en een prachtig ommeland met dorpen en steden met hun eigen karakter. Op alle plekken moet het mogelijk zijn om comfortabel te wonen. Dat betekent dat er passende huisvesting moet zijn voor alle doelgroepen. Wij willen niet alleen duurzame nieuwbouw, maar ook optimalisatie van bestaande gebouwen. Samen met de gemeenten willen wij met de Regionale Energiestrategie (RES) ook zorgen dat de kosten voor de energierekening zo laag mogelijk zijn. Met gemeenten gaan wij verder om te zorgen dat sloop van slechte woningen mogelijk wordt en er ruimte ontstaat voor nieuwe woningen, bijvoorbeeld voor

starterswoningen en levensloopbestendige woningen. Creatieve en innovatieve vormen van bouw, met bijvoorbeeld lokale materialen als hennep, maar ook kleinere huizen horen daarbij. Wij blijven werken aan de verdere ontwikkeling van Blauwestad. De groei van de stad Groningen en de daarmee gepaarde forse woningbouwopgave in combinatie met de demografische krimp in delen van het ommeland en de daarbij horende woningopgave, blijven nadrukkelijk onze aandacht vragen. Daarbij willen wij samen optrekken in lobby en het zoeken naar oplossingen.

6 Groningen groeit

6.1 Landbouw en visserij

6.1.1 Inleiding

Groningen is een landbouwprovincie bij uitstek. Ruim driekwart van de totale oppervlakte wordt door zo'n 2500 boeren gebruikt voor de productie van waardevolle producten. Gekoppeld aan de primaire landbouw is er in Groningen en Noord Nederland een sterk cluster van toeleverende en verwerkende bedrijven die zorgen voor de verwaarding en vermarkting van deze producten. Daarnaast is de agrarische sector van grote waarde voor de vitaliteit van het platteland en het beheer van het landschap. De landbouw staat momenteel voor een groot aantal uitdagingen die in belangrijke mate met elkaar verbonden zijn. Allereerst is de economische vitaliteit een voortdurend aandachtspunt voor agrarisch ondernemers. Tegelijkertijd zijn er uitdagingen die worden bepaald door de veranderende maatschappelijke wensen als het gaat om de kwaliteit van (voedsel)producten, de productiewijze, de relatie met de omgeving en vergroting van de biodiversiteit. Daarnaast opereert de landbouw in een fysieke omgeving waarin ook grote opgaves te verwachten zijn als gevolg van klimaatverandering en de energietransitie.

6.1.2 Rol provincie

Wij hechten veel waarde aan het behouden en toekomstbestendig maken van onze landbouw. Wij zien graag dat de sector blijft innoveren en zich kan ontwikkelen, maar wij willen ook samen met de sector een actieve, stimulerende en ondersteunende rol spelen bij de transitie naar een duurzame, natuurinclusieve landbouw. Het uitgangspunt is een landbouw die economisch rendabel is en die daarnaast voldoende en gezond voedsel voortbrengt, grondgebonden en circulair is en bijdraagt aan herstel van biodiversiteit en kwaliteit van landschap. Hierbij willen wij ons positioneren als nationale en internationale proeftuin. Daarbij is het uitgangspunt dat wij de individuele landbouwer zoveel mogelijk zelf uitnodigen om de methode van verduurzaming te kiezen. Dit kan bijvoorbeeld door het streven naar meer diversiteit binnen de reguliere bedrijven, maar ook omschakeling naar biologische landbouw.

6.1.3 Wat gaan wij doen

De inzet op meer biologische landbouw en de Regiodeal Natuurinclusieve landbouw intensiveren wij. Boeren moeten een goede boterham kunnen verdienen en op een duurzame en diervriendelijke manier hun dieren kunnen houden. Wij stimuleren dit met kennis, subsidies en steun voor de ontwikkeling van (lokale en regionale) kringlopen en wij bevorderen het verkorten van (voedsel)ketens. In Europa pleiten wij voor voldoende middelen voor verduurzaming en innovatie van de landbouw. Wij werken aan beïnvloeding van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) en pleiten voor een efficiënte en effectieve aanwending van deze middelen.

Modernisering en innovatie maken wij mogelijk door het stimuleren van precisielandbouw en 5G netwerken die daarvoor nodig zijn. Hier gaan optimalisering van de landbouw en klimaat- en milieudoelen hand in hand. Zo worden gewasbescherming en bemesting bijvoorbeeld beter en effectiever ingezet. Waar nodig ondersteunen wij agrariërs met gerichte maatregelen, zoals de instelling van een revolverend fonds dat agrarische jongeren een steuntje in de rug geeft bij het overnemen van een bedrijf. Wij gaan vastleggen dat de indiener de kosten van het in behandeling nemen van een aanvraag voor faunaschade in alle gevallen terug ontvangt als wordt vastgesteld dat schade is aangericht. Waar mogelijk stellen wij voor de gronden die wij verpachten regels die bijdragen aan een toename van het aandeel natuurinclusieve landbouw. De verdere omschakeling naar biologische en natuurinclusieve landbouw beschouwen wij ook als een kans voor de sociale werkvoorzieningen.

Voor de intensieve veehouderij streven wij naar een transitie naar toekomstbestendige bedrijven, bij voorkeur biologisch. Bedrijven met meer ruimte per dier, meer "Beter Leven" Keurmerk-sterren, en ook nieuwe concepten zoals de rondeelstal of Wroet en Krul. Dit doen wij bij voorkeur binnen de huidige bouwblok-grootte en binnen de grenzen van het huidige beleid. Bij deze ontwikkeling weegt

het belang van de volksgezondheid uiteraard ook zwaar. Voor bedrijven die willen uitbreiden naar meer dan twee hectare onderzoeken wij samen met de belanghebbenden de mogelijkheid van een Groninger verdienmodel voor intensieve veehouderij. Een uitbreiding naar meer dan twee hectare is uitsluitend mogelijk onder de strikte voorwaarden dat het aantal dieren op het bouwblok stapsgewijs afneemt en het dierenwelzijn meetbaar toeneemt. Aanvullende voorwaarde is dat het open landschap behouden moet blijven.

De verzilting in de landbouw neemt toe vanwege zeespiegelstijging en bodemdaling. Tegelijkertijd is er minder zoet (IJsselmeer)water beschikbaar om deze verzilting tegen te gaan. De verzilting is een zorg en tegelijkertijd een kans. Samen met de sector willen wij de komende jaren visie en beleid opstellen met betrekking tot deze ontwikkeling.

Het kwaliteitsbeeld Noord Nederland dat is opgesteld door de partners in de AgroAgenda zien wij als dé noordelijke visie voor de ontwikkeling naar een rendabele landbouw, die in balans is met de fysieke en maatschappelijke omgeving (people, planet, profit). Waardevolle bestaande samenwerkingen binnen de diverse landbouwsectoren blijven wij ondersteunen.

6.1.4 Visserij

De visserij is belangrijk voor de werkgelegenheid en toekomst van de havens in Lauwersoog en Zoutkamp. De omschakeling naar duurzame vormen van visserij en de lokale verwerking van de garnalenvangst zijn ontwikkelingen die wij aanmoedigen. Dat doen wij door het verbinden van partijen en het ondersteunen van innovaties die deze ontwikkelingen mogelijk maken.

6.2 Natuur, Landschap en Wadden

6.2.1 Inleiding

Natuur en landschap zijn een grote kernwaarde van onze provincie. Groningen heeft een prachtig en divers landschap, beschreven in zeven landschapstypen. Dit prachtige landschap willen wij graag behouden. Maar natuur en landschap liggen niet onder een glazen stolp. Elke tijd voegt weer iets toe aan het landschap en natuur krijgt een steeds grotere rol in behoud van de biodiversiteit en de klimaatopgave. Dat kan en moet ook, maar de afweging ervan moet zorgvuldig zijn en gedragen door onze inwoners. Natuur en landschap zijn immers van alle Groningers.

6.2.2 Doel

De komende vier jaar staan in het teken van een toenemende druk op de kwaliteit van landschap en natuur. Wij hebben te maken met verschillende en soms tegenstrijdige ambities en opgaven, bijvoorbeeld als het gaat om landbouw (grondgebondenheid/ natuurinclusief/ biologisch), de klimaatopgave, verandering van het energie-landschap, inrichting van natuurgebieden, veenoxidatie en de vraag naar zoet water in relatie tot bijvoorbeeld industrie. Het is daarom van het grootste belang om deze ontwikkelingen integraal te bekijken en een plan voor klimaatadaptatie te maken en natuur en landschap daar in een vroegtijdig stadium in mee te nemen.

6.2.3 Wat gaan wij doen

Dat wij natuur en landschap beschermen, betekent dat wij duidelijke ideeën hebben over de ontwikkeling ervan en daarmee ook een groot aantal ambities. De inrichting en beheer van natuurgebieden van onder andere het Zuidelijk Westerkwartier, Westerwolde en het Lauwersmeer verdienen stevige aandacht. Indien mogelijk geven wij samen met boeren, particulieren en terreinbeheerders vorm aan inrichting en beheer. Waar mogelijkheden zich voordoen, moeten wij ook klimaatadaptatie een plek geven bij de inrichting (meer water vasthouden in de gebieden). Dit om het watertekort dat kan ontstaan in tijden van droogte het hoofd te bieden. Een nadere verkenning van kansen en mogelijkheden en een plan van aanpak tegen verdroging is nodig. Wij onderzoeken samen met de gemeenten en waterschappen de mogelijkheden voor vernatting van de natuur in door zoutwinning reeds gedaalde gebieden.

Voor meer CO₂ opname, betere waterafvoer en meer koelte, zorgen wij voor meer aanplant van groen. Wij maken samen met gemeenten en natuur- en milieuorganisaties een plan voor meer (voedsel-) bossen in of nabij dorpen en wijken. Wij koppelen dit aan natuur- en milieueducatie. De kansen die wij zien om bosareaal in de provincie te vergroten, pakken wij voortvarend op. Enerzijds om klimaatdoelen te halen en anderzijds om ons landschap te verfraaien en de biodiversiteit te vergroten.

We maken een plan om de veenoxidatiegebieden te gebruiken voor het behalen van onze klimaatdoelstelling. Wij dienen hiermee een dubbel doel: ten eerste vermindering van CO₂-uitstoot, ten tweede de plaatsing van bijvoorbeeld zonneparken. Uiteraard wel onder de voorwaarde van goede landschappelijke inpassing en draagvlak van inwoners, boeren en terreinbeheerders.

Van groot belang is de vergroting van de biodiversiteit: dit is de basis voor de flora en fauna, maar ook voor een duurzame toekomst van de landbouw. Wij pakken hierin onze directe rol door middel van ecologisch bermbeheer en de uitvoer van het bijenplan. Samen met terreinbeheerders, agrariërs, waterschappen, gemeenten en natuur- en milieuorganisaties maken wij een integraal plan voor het vergroten van de biodiversiteit en van het bodemleven.

Wij zetten in op versteviging van weidevogel kerngebieden, in samenspraak met terreinbeheerders en agrariërs. De verdere achteruitgang van weide- en akkervogels moeten wij zoveel mogelijk een halt toe roepen. De ondertekenaars van het weidevogelmanifest geven met de maatregelen die ze voorstellen een goede richting aan, die wij als provincie omarmen.

De inrichting van natuurcompensatiegebieden (Tennet gelden, gelden van wind- en zonneparken) doen wij in goede afstemming met gemeenten, belangenorganisaties en inwoners.

Beheer van natuur en landschap is van groot belang. Er is een Landschapsconvenant waarin een groot aantal partijen aangeeft wat zij willen bijdragen voor de komende jaren. Hier wordt voortvarend aan gewerkt, om de investeringen die zijn en worden gedaan in het landschap ook goed te laten renderen.

Wij vinden het van belang dat meer mensen de schoonheid van de Groninger natuur kennen en beleven. Daarom zorgen wij dat natuurgebieden zoveel als verantwoord is, toegankelijk zijn voor recreanten. Meer kennis en begrip van de natuur zorgt ervoor dat wij zorgvuldiger omgaan met onze natuur. Wij ondersteunen daarom natuureducatie voor alle leeftijden.

6.2.4 Wadden en Eems-Dollard

De Wadden en Eems-Dollard zijn het grootste natuurgebied van Nederland. Economie en ecologie gaan hier hand in hand. Het verder verbeteren van het Eems-Dollard estuarium in samenwerking met een groot aantal partners en Duitsland binnen het project ED 2050 werpt zijn vruchten af en moet worden voortgezet, evenals de meerjarige samenwerking in Ecologie en Economie in Balans.

Versteviging van de werelderfgoed status van de Waddenzee is nodig, waarbij ook de verduurzaming van de havens van Delfzijl, Eemshaven en Lauwersoog prioriteit krijgt. Door investeringen in het Waddengebied te bundelen via het 'Investeringskader Waddengebied' van de drie waddenprovincies, worden grotere projecten gerealiseerd en krijgen wij meer massa om resultaat te bereiken. Het Waddenfonds is daarmee in staat om financiering te geven voor deze projecten die bijdragen aan de ecologie en duurzame economie in het Waddengebied. De samenwerking in het Waddengebied geven wij vorm door de instelling van een beheerautoriteit van het Waddengebied. De drie noordelijke provincies zijn hier aan zet, samen met de ministeries van LNV en I en W.

7 Financiën

In het coalitieakkoord Verbinden Versterken Vernieuwen hebben wij stevige ambities geformuleerd. In bijlage 1 zijn de financiële middelen die nodig zijn voor het realiseren van onze ambities op het niveau van de hoofdstukken van het akkoord weergegeven. In totaal gaan wij de komende periode een bedrag van € 102,1 miljoen investeren om onze ambities te realiseren. Hiervan zal een bedrag van € 20 miljoen revolverend worden ingezet ten behoeve van maatregelen particulieren energie bespaarfonds. Wij schatten het risicoprofiel hiervan in op 10%, hetgeen betekent dat we ten laste van de begrotingsruimte een bedrag van € 2 miljoen als risicobuffer moeten reserveren. Al met al betekent dit dat onze ambities een beslag op de begrotingsruimte leggen van € 84,1 miljoen. Het bedrag dat revolverend wordt weggezet (€ 20 miljoen) wordt (voor)gefinancierd vanuit ons stamkapitaal.

Voor de financiële dekking van onze ambities hebben wij de volgende middelen beschikbaar. De genoemde bedragen hebben betrekking op de gehele periode 2019-2023.

- Begrotingsruimte 2019-2023:	€ 46,47 miljoen
- Vrijval binnen de bestemmingsreserves:	€ 10,67 miljoen
- Nullijn accessen kredieten en materiële apparaatskosten:	€ 0,85 miljoen
- Herprioritering wettelijke en autonome taken:	€ 13,97 miljoen
- Investerings (deels) op afschrijvingen:	€ 9,90 miljoen
- Herprioritering binnen overboeking kredieten 2018-2019:	€ 3,50 miljoen
- Vrijval risicobuffer opheffen Transitiefonds particuliere Woningvoorraad:	€ 0,05 miljoen
Totaal beschikbare middelen	€ 85,41 miljoen

Samengevat hebben wij derhalve een bedrag van € 85,41 miljoen beschikbaar ter dekking van € 84,1 miljoen aan ambities. Dit betekent dat wij circa € 1,3 miljoen aan ruimte vooralsnog niet zullen invullen.

Voor de financiële dekking hebben wij de volgende kaders gehanteerd:

- Afgezien van de gebruikelijke jaarlijkse indexering van de opcenten op de motorrijtuigenbelasting vindt geen extra verhoging van de opcenten plaats.
- Een deel van het stamkapitaal wordt renderend ingezet door middel van revolverende fondsen. Hiermee laten we ons kapitaal werken, blijft het stamkapitaal in stand en kunnen we fors inzetten op energie.
- Het handhaven van een flexibel budget van € 2,0 miljoen per jaar.
- Het handhaven van een budget voor onvoorziene uitgaven van € 0,5 miljoen per jaar.

Verder zijn voor ons de volgende uitgangspunten van belang:

- Wij voeren een behoedzaam en toekomstbestendig financieel beleid.
- Wij werken met een sluitende meerjarenbegroting waarbij de structurele lasten structureel worden gedekt.
- Het beschikbare weerstandsvermogen moet van voldoende niveau zijn om de risico's op te kunnen vangen.
- Tegenvallers dienen in principe gedekt te worden binnen de bestaande middelen van de programma's.

Ons coalitieakkoord wordt op het niveau van de hoofdstukken in financiële zin verwerkt in de Kadernota 2019-2023. Op basis van een uitvoeringsagenda vindt de verdere uitwerking plaats in het kader van de Begroting 2020 c.q. Najaarsmonitor 2019. Bij de uitvoeringsagenda wordt ook aandacht besteed aan de flexibilisering van de AKP (apparaatskosten personeel/ontschotten).

Tot slot merken wij op dat jaarlijks een herijking uitgevoerd wordt op het akkoord om daar waar nodig ambities en inzet van middelen bij te stellen. Dit betekent dat kredieten niet meer automatisch worden overgeboekt, ook niet binnen programma's, maar dat op basis van een inhoudelijke onderbouwing daar kritisch naar wordt gekeken, teneinde afwegingen te maken in het kader van de inzet van deze middelen.

BIJLAGE 1 Tabel Bestedingsvoorstellen en dekking

Beschikbare middelen en voorgestelde bestedingen Coalitieakkoord 2019-2023

Omschrijving	Totaal bedrag 2019-2023 (bedragen x € 1 miljoen)	Opmerkingen
Beschikbare middelen		
1. Begrotingsruimte 2019-2023	46,47	ruimte boven flexibel budget van € 2 miljoen/jaar
2. Vrijval binnen de bestemmingsreserves	10,67	
3. Nullijn accresen kredieten en materiële apparaatskosten 2021-2023	0,85	exploitatie subsidies krijgen normaal loon- en prijscompensatie
4. Herprioritering wettelijke en autonome taken vanaf 2020	13,97	herprioritering 2% van middelen autonome en wettelijke taken
5. Investerings (deels) op afschrijvingen	9,90	afschrijven conform voorschriften BBV i.p.v. sparen
6. Herprioritering binnen overboeking kredieten 2018-2019	3,50	
7. Vrijval risicobuffer opheffen Transitiefonds particuliere woningvoorraad	0,05	vrijval risicoreservering van 5% van € 980.000
Totaal beschikbare middelen	85,41	
Voorgestelde bestedingen		
1. Groningen verbindt	7,20	
2. Groningen veilig	9,80	
3. Groningen duurzaam	12,00	inclusief risicobuffer energiebespaarfonds (€ 2 miljoen)
4. Groningen werkt	6,00	
5. Groningen doet mee:		
a. Leefbaarheid, zorg en wonen	12,00	
b. Welzijn, sport en bewegen	3,50	
c. Cultuur	7,80	
d. Bereikbaarheid	15,30	
subtotaal Groningen doet mee	38,60	
6. Groningen groeit	10,50	
Totaal voorgestelde bestedingen	84,10	ten laste van begrotingsruimte
Saldo beschikbare middelen en voorgestelde bestedingen	1,31	
Revolverend inzetten van middelen t.b.v. energiebespaarfonds	20,00	maatregel als onderdeel van Groningen duurzaam, ten laste van stamkapitaal

BIJLAGE 2 Portefeuilleverdeling

GroenLinks

Energietransitie en RES
Klimaat (klimaatadaptatie en -mitigatie)
Water
Nationaal Programma Groningen (1e aanspreekpunt)
Gebied Zuidoost Groningen (Westerwolde, Stadskanaal, Pekela)

PvdA

Leefbaarheid (incl. krimp)
Ondergrond (winningsbesluiten, gas en zout, nota ondergrond, STRONG)
Milieu (incl. bodembeheer)
Arbeidsmarkt en Scholing
Wonen, Welzijn en Zorg
Blauwestad
Gebied Middenoost Groningen (Oldambt, Midden-Groningen, Veendam)

ChristenUnie

Bovengrond (schade, versterken, governance)
Landbouw en Visserij
Natuur en Landschap
Wadden en Waddenfonds
Internationalisering
Gebied Noord Groningen (Hogeland, Eemsdelta)

VVD

Ruimtelijke Ordening (incl. grondbeleid)
Cultuur (incl. erfgoed en evenementenbeleid)
Nationaal Programma Groningen (2e aanspreekpunt)
Dienstverlening (incl. informatiestrategie en ICT)
Toerisme en Recreatie
Gebied West Groningen (Westerkwartier)

CDA

Economische Zaken
Financiën
Toezicht gemeentefinanciën
Gebied Centraal Groningen (gemeente Groningen)

D66

Mobiliteit
Kwaliteit Openbaar Bestuur (incl. herindeling)
Europa
Personeel en Organisatie
Facilitaire Zaken
Sport
Coördinerend gebiedsgedeputeerde

CdK

Communicatie
Jongerenparticipatie
Interbestuurlijk toezicht
Integriteit
Uitvoering wettelijke regelingen
Representatie
Rijkstaken